

МІСЬКА УПРАВА В ДІАЛОЗІ З ІСТОРІЄЮ: ВЗАЄМОДІЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО МАГІСТРАТУ З СУСПІЛЬСТВОМ ТА ВЛАДОЮ

Пушкар Анна,

студентка I-го року навчання

історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

e-mail: annapushkar1@gmail.com

Науковий керівник: **Бармак Микола,**

доктор історичних наук, професор,

кафедра історії України, археології та

спеціальних галузей історичних наук

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Місцеве самоврядування відіграє важливу роль у розвитку суспільства та формуванні політичного простору на рівні міст і регіонів. Тернопіль, як одне зі старовинних міст України, має багату історію міського управління, що відбивається у взаємодії його магістрату з суспільством та владою. У цьому дослідженні ми спробуємо проаналізувати динаміку цієї взаємодії, враховуючи історичний контекст і сучасні тенденції.

Основною метою роботи є виявлення ключових аспектів співпраці Тернопільського магістрату з суспільством та владою на різних етапах історії міста. Аналізуючи цю взаємодію, ми намагатимемося зрозуміти, які виклики та можливості виникали перед міською управою у минулому та як вони впливають на сучасне міське життя.

Варто відзначити людей які займаються вивченням міста Тернополя, життя його мешканців і функціонування магістрату це: українська архівістка, краєзнавиця Любомира Бойцун, краєзнавець та екскурсовод Тарас Цикляк, доктор історичних наук, професор Микола Бармак, кандидат історичних наук, доцент Володимир Окаринський та інші.

Для початку варто згадати історію міського самоврядування. Хоча Тернополю у 1548 р. надано магдебурзьке право, воно не було повним, оскільки місто мало власника. Міське самоуправління творила виборна влада (радні, райці, консули), а також лава присяжних – судовий орган. Разом ці дві колегії творили магістрат. Правда, лавники займалися карними справами, інші були у компетенції радних. Рада поповнювалася із членів лави. Бургомістра Тернопіль тоді вибирати не міг, його місце займав іменованний власником війт із широкою виконавчою владою. Присуди лави затверджував представник пана, який урядував на замку і

називався старостою-державцем. Інколи його ще називали підстаростою, або ж намісником. Після нього можна було апелювати тільки до власника міста – дідича [1; 3; 4].

Обов'язком ради було хоча б раз на тиждень, або щоразу, коли виникала потреба, збиратися на ратуші й вирішувати справи міської громади. У її віданні було дотримання доступних цін на їжу і напої. Продавців, які порушували розпорядження райців, карали. Рада пильнувала пекарів, різників і шинкарів, щоб не було обману у вазі й мірі. Радні (консули) мали запобігати сваркам у місті, боронити від кривд вдів і сиріт, не дозволяти такі шкідливі ігри, як карти чи кості, їх викорінювали.

Із входженням Тернополя у 1772 р. до складу Австрії в міському самоуправлінні відбулися зміни: до складу магістрату стали входити бургомістр, два асесори (засідателі), синдик (правник, уповноважений вести справи) і касир. У компетенції магістрату були: адміністративна влада у місті, фінансові справи, поліція, громадський маєток міста, збір податків, судівництво та перепис мешканців. Офіційна мова - німецька. Оскільки піддані не володіли нею, то урядовцями набирали німців або чехів. Відтак у Тернополі з'явилися представники цих національностей. Міська поліція на той час складалась із капрала і шести поліцаїв [3].

З часом в органі міського самоуправління відбувалися зміни. У 1828 р. штат магістрату поповнився секретарем, протоколістом, канцеляристами, писарем та ревізом поліції.

Після реформи судівництва в Галичині 1853 р. магістрати втратили судові функції.

Історія будівлі бере свій початок з події, яка відбулась 15 лютого 1843 року, останній власник Тернополя Тадеуш рицар фон Туркул (Turkuł), герба Остоя, уклав з магістратом контракт і за 175000 флоренів сріблом відмовився від своїх прав на місто. За цим контрактом місто ставало вільним і самоправним, а також здобули волю і підлягали магістратові села Тернопільського ключа: Біла, Чистилів, Підзамче, Кутківці і Пронятин. Зазначу, що вказана сума була дуже великою [3; 6].

До переїзду магістрату у будинок на розі Шевченка та Чорновола він містився у спорудах на Майдані Волі та зараз неіснуючому Старому ринку. В 1797 р. план міста опрацював окружний інженер барон Антон фон Посареллі, італієць на австрійській службі. Завдяки йому ми знаємо, як виглядало місто в кінці XVIII ст. Згідно з мапою-схемою, на якій докладно позначено всі вулиці, квартали і будинки з садибами, в місті налічувалося 406 житлових домів і 192 муровані «кам'яниці». Серед визначних споруд міста в переліку виділені: Домініканський костюль і монастир, три руські церкви, жидівський храм і цвинтар, Регіональна школа, графський замок і Магістрат [6; 8].

У 1870 р. навпроти Старого замку, біля кам'яниці №11, що належала Валентину Стахевичу, поміщався Магістрат.

1 вересня 1872 р. Міська рада переїхала з кам'яниці В. Стахевича на Торговиці до перебудованого будинку (т. зв. «Старої пошти») на розі вулиць Колійової і Панської. Протягом тривалого часу тернополяни, прямуючи до Магістрату, казали, що йдуть до «Старої пошти». Згодом у 1884 р. на даху Магістрату звели квадратну пожежну вежу з дерева, вкриту бляхою, що служила для пожежної охорони. Так «Стара пошта» перетворилася у ратушу. Та після спорудження Парафіяльного костелу вогнеборці стали використовувати його вежу, що була набагато вищою. Будинок Магістрату відтоді почали називати Ратушею. Головний фасад ратуші з трикутним фронтоном, в якому було поміщено герб міста і трьома великими півкруглими вікнами виходив на вул. Колійову. До вул. Міцкевича звернено боковий двоповерховий фасад з 13-ма парами вікон і балконом над дверима [5; 8].

В партері будинку розміщалася школа. Як свідчать документи, у приміщенні міського уряду наприкінці 1930-х років містилися аптека, редакція газети, галантерейний магазин, перукарня, склеп (магазин), а також міський архів. Будинок декілька разів зазнавав добудов і перебудов, тому його нові частини датуються по-різному (переважно сер. – кін. ХІХ ст.) [2; 7].

У розпорядженні магістрату була громадська власність, з доходів від якої та податків складався міський бюджет. У компетенцію органу самоврядування входили усі аспекти міського життя: стан доріг, освітлення вулиць, санітарія. Опікувався магістрат й освітою: школи були на утриманні міста. Місто тратило щорічно зі свого скромного бюджету на утримання шкіл – 32 тисячі корон, крім того, школи користали громадськими будівлями, на забезпечення правопорядку – 64 тисячі корон, на утримання апарату магістрату – 80 тисяч корон. Сто тисяч йшло на погашення боргів, а на культуру та добродійність залишалась хіба що дешиця. Вся надія була на меценатів та громадські інституції. Дохід від громадського майна (кам'яниці і ґрунти) становив лише 50 тисяч корон. Власністю міської громади були електрична станція, різниця (бойня), ринки, торговиці, а також окремі будинки і землі. У 1901 р. місто вже мало електричне освітлення. Зала магістрату електрифікована у 1902-му. А 1 липня 1907 р. магістрат викупив у німецького електричного товариства електричну станцію, заплативши за неї 480 тисяч корон.

Однією із болючих проблем Тернополя, що непокоїла міське самоврядування, була каналізація. Суттєві зрушення сталися аж у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Доходило до парадоксу: на вулицях світилися електричні лампи, а належного стоку так і не було. Вирішальним став 1901 р.

Магістрат зазнав uszkodжень під час Першої світової війни, а в роки Другої світової, у квітні 1944 р. був зруйнований і не відбудовувався. Хоча споруда була знищена але органи управління і надалі функціонували, не залежно від чия окупацією був Тернопіль. Вони могли мати різну назву і різні межі повноважень але роль відігравали ту саму.

Висновки. Вивчення взаємодії тернопільської міської управи з історією, а також з суспільством та владою, виявляє цікаві та важливі аспекти для подальшого розвитку міста. Історичний контекст дозволяє краще розуміти сучасні виклики та можливості, з якими стикаються міські органи управління.

Діалог з історією допомагає міській управі зберігати та розвивати культурний спадок міста, забезпечуючи його ідентичність та привабливість для мешканців і туристів. Подальша співпраця зі суспільством та владою, враховуючи історичний досвід, сприяє створенню ефективних стратегій розвитку, підвищенню рівня життя та забезпеченню стабільності у місті.

Такий комплексний підхід до взаємодії міської управи з історією, суспільством та владою має потенціал стати важливим чинником успішного розвитку та процвітання Тернополя в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бармак М. Тернопілля від початку ХХ ст. до II світової війни. Тернопілля: сторінки історії. 1995. С. 130–149.
2. Бліхар Є. Моє життя мій Тернопіль. Тернопіль: Джура, 144 с.
3. Бойцун Л. Тернопіль у плінні літ: Історико-краєзнавчі замальовки. Тернопіль: Джура, 2003. 392 с.
4. Дуда І. Тернопіль. 1540–1944. Історико-краєзнавча хроніка. Частина I. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2010. 296 с. URL: <https://lemko.org/pdf/Ternopil2010.pdf>
5. Петровський О., Гаврилюк О., Окаринський В., Крочак І. Тернопіль / Тапоро: історія міста Тернопіль: Астон, 2010. 216 с.
6. Циклиняк Т. Про людей та людсьок / Укл. Т. Циклиняк. Тернопіль: Крок, 2019. 416 с.
7. Пацани повоєнних років / Укл. Т. Циклиняк. Тернопіль: Крок, 2019. 320 с.
8. Циклиняк Т. Укл. / Хроніки старого світу / укл. Т. Циклиняк. Тернопіль: Крок, 2019. 245 с.